

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő:
Füvészkert-utcza 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden küldemény intézendő:
Főiskola, háznagyi hivatal.

Tartalom. A gönczi ünnepély után. — — Királylátogatás Debreczenben. Csiky Lajos. — A ref. tanítók és a zsinat. Ferenczy Gyula. — Tárca. A pap, a nő és a gyóntatószék. — Iskolaügy. Tanügyi szemle. Dóczy Imre. — Közügyein k. Károli Gáspár szobrának leleplezése. — — Különfélek. — Szerk. posta. — Hirdetés.

A gönczi ünnepély után.

A magyar protestáns egyház az elmúlt vasárnap méltó módon rőtta le a kegyelet és elismerés adóját Károli Gáspár iránt. Közeli és távoli vidékekről százával, sőt ezrével seregelték össze Göncz városába minden rendű és korú hitsorsosaink, egyházi és világi jeleseink épügy, mint az egyszerű népből valók, hogy bizonyosságot tegyenek arról, hogy a magyar protestantismus él és tudja feladatát s teljesíti rendeltetését. Az a puritán ünnepély elmúlt, de hatása és következményei messze kihatók és áldásosak fognak lenni. Az az egyszerű néma szobor ott a gönczi református templom bejáratánál hangosan hirdeti a jelen és következendő nemzedéknek, hogy a protestantismus szikla-alapja, rendületlen talpköve a biblia, a teljes szentírás, mely édes anyanyelvünkre fordítva immár háromszáz év óta táplálja, vigasztalja s szebb jövő reménységével biztatja és bátorítja anyaszentegyházunk tagjait. Ha magyar irodalmunk minden igaz barátja valláskülönbség nélkül tiszteletben tartja Károlinknak, mint fáradhatatlan lelkes irodalmi munkásnak nevét, s ha őt, mint e haza legigazabb fiainak egyikét méltán emlegeti minden magyar: mennyivel méltóbb egyházunkhoz s ennek minden egyes tagjához, hogy ama nagy és dicső férfiú emlékének lánggra gyúljadon, tette lelkésüljön, és ő tőle az anyaszentegyház javáért élni, munkálkodni s ha kell tűrni és szenvedni tanuljon.

Szép és lelkesítő dolog a mult idők jeleseire visszagondolni s emléköket márványban és ércben felújítani. Ámde a kegyelet és hála által emelt néma szobrok mind megannyi jelek és bizonyosságok, melyeknek bár nincsen beszédök: mégis meghallattatik az ő szavok. Igen; ha kötelességünket teljesítjük, mellettünk, ellenben ha hűtlen és rest sáfárok vagyunk: ellenünk emelik fel hangjukat s jaj azoknak, a kik ellen a kövek tesznek tanúbizonyosságot. Mi reméljük, hogy Károlinknak koszorúval ékített szobra állandó intőjelül fog szolgálni arra nézve, miként kell anyaszentegyházunk igazaiért küzdeni, kitűzött céljaink elérésére törekedni s állhatatosan munkálkodni mind a diadalomig. Ennek jelzésére állította fel anyaszentegyházunk népe Károli szobrát, mely míg egyfelől a teljes biblia fordításának Visolban 1590. aug. 10-én történt kinyomatását jelzi, másfelől jelezi azt is, hogy a mit a lezajlott három százados mult viszontagságos küzdelmei közepett a magyar protestáns keresztyén egyház nem tehetett, azt méltóan pótolta most, mert ismeri s méltányolni tudja a mult nagy alkotásait, s jogosan reméli és várja ama még szebb jövődőt, mely minden igaz munkásnak megadja a babért.

Hadd álljon hát késő századokig amaz istenes vén embernek emelt szobor ott az ő munkálkodásának egykori színhelyén, Gönczön, méltó helyen a templom előtt. Kegyeletünk, hálánk koszorúzza azt. Legyen beszélő bizonyossága a jelen nemzedék lelkesedésének, haladni s alkotni akaró és tudó erejének.

Gönczön, a reformáció történelmi nevezetességű helyén van egy harang, mely Károlink lelkipásztorkodása alatt öntetett ezen latin nyelvű körirattal: „Jézus Krisztus tegnap és n a ugyanaz és mindörökké“ (Zsid. 13.) és „Elnyeletett a halál a diadalomig“ (I. Kor. 15.). Ez a harang az 1640-iki tűzvész alkalmával megolvadt, de 1641-ben a református hívek ugyanazon körirattal újból öntették. 1695-ben jézsuiták kezébe esett martalékul a

templommal együtt, s az 1791-iki gönczi tűzvész után ismét a róm. katolikusok kezébe jutott s ma is azokat hívogatja Krisztushoz. Ma már Göncz városának a szomorú multra emlékeztető emez ereklyéjén kívül még egy más, de dicső korszakról tanúskodó monumentuma is van: a Károli szobra, melyet bár megemészthet a tűz lángja, elpusztíthat ádáz sors és vandal kéz elragadozhat: de az igazság, melynek e szobor is hirdetője, nem vész el, az örök. Az igazság szabaddá tesz; a szabadság igazság és a tökéletes szabadság igazsága Krisztus!

Tekintetünk a szobor szemlélésekor a nemes vonású puritán arcz megfigyelése után önkénytelenül a bibliára vetődik, melyet a mélyen gondolkozó fordító térdén tartva tudakoz és szent tisztelettel nyomoz. Mily szép eszme s fenséges gondolat! „Az Irás meg nem hamisíthatatik“! (Ján. 10.) és a mi anyaszentegyházunk alapja és zárköve az Irás. Erősbödjünk hovatovább ezen az alapon és fennmaradásunk biztos.

Királylátogatás Debreczenben.

Mult heti számunkban ígéretet tettünk, hogy közöljük a debreczeni királylátogatás alkalmából a nem ev. ref. vallású egyházi küldöttségek hódoló beszédeit s az ezekre mondott királyi válaszokat is. Most ímé beváltjuk ígéretünket.

Először a debreczeni róm. kath. egyház küldöttsége tisztelt ő felsége előtt.

Szakszó Rezső a depr. róm. kath. papság és kegyesrendi gymnasium küldöttsége részéről ezeket mondta:

„Debreczen szab. kir. város kebelében működő latin szertartású róm. kath. papság végtelen szerencsésnek érezi magát, hogy azon legmélyebb alattvalói hódolatot, melyet szívében mindenkor a leggondosabban ápol. közvetlen, élőszóval, személyesen teheti le Felséged lábaihoz: azon legalázatosabb reményből lelkésztve, hogy Felséged alattvalói hódolatunkat legkegyelmesebben fogadni méltóztatik.“

A király válasza:

„Szívesen és köszönettel veszem mindenkor a róm. kath. papság tagjainak hódolatát. Szent hivatásuk lelkiismeretes teljesítése által önöknek e helyen is bő alkalom van adva a hűség és testvéries egyetértés ápolására, valamint a törvények tiszteletére közreműködni s ez irányt követve kegyelmemmel és elismeréssel ezentúl is találkozhatnak.“

Danilovics János, apátkanonok, a hajdú- és szabolesmegyei gör. kath. papság küldöttsége nevében ezeket mondta:

„A munkácsi püspökséghez tartozó s a Hajdú- és Szabolesmegyék területén lakó magyar ajkú gör. kath. papság és a hívek nevében hódol e szerény küldöttség Felséged legmagasabb színe előtt. Ugyanazok, kiknek javára Felséged atyai gondoskodása Hajdú-Doroghon 1873-ik évben püspöki Vikariatust legkegyelmesebben szervezni méltóztatott. — Mi mindnyájan a legmélyebb alázattal s törhetlen alattvalói hűséggel hódolunk Felségednek, mint dicsőséggel uralkodó apostoli királyunknak, kinek Istentől adatott a jog, hogy népeket kormányozzon a földön s kinek hatalmas védpaizsa alatt szép hazánkban mindnyájan

esendes és háborúlan békeséget élvezünk. Mi vallásos kegyellettél hódolunk Felségednek, mint katolikus egyházunk legfőbb Kegyeurának, ki minden vallási intézményének oltalmazója s mirelődési intézeteink bőkezű fentartója. Végül legbensőbb háladatos-sággal üdvözljük Felségedet, mint minden szegény templomunk és iskolánk készleges és gazdag segélyezőjét. Fogadja Felséged e háromszoros hódolatunkat uralkodói kegyességével és tartson meg bennünket továbbra is királyi boldogító kegyelmében, kik Felséged hosszú és boldog uralkodásáért buzgón imádjuk az isteni gondviselést és szívünk egész lángjával kérjük az eget Urát: hogy Felségedet, hazánk és a trón büszkeségét, koronás királynéknk Ő Felségével együtt, népe millióinak boldogítására, üde egészségben számos évekre tartsa és éltesse! Éljen! Éljen! Éljen!

A király válasza:

„Hódolatukat, és, mint nem kétlem, tiszta szívből eredő jó kívánataikat köszönettel fogadom. Öröndve hallom híveiknek meglegedését és számítsanak továbbra is változatlan kegyelmemre és vallási intézményeik oltalmára.“

A harmadik helyen tisztelt ev. ref. küldöttség fogadtatását már a mult számban leírtuk.

Péchy Tamás a tiszai ág. ev. egyház részéről a következő üdvözlő beszédet tartotta:

Felséged magas jelenlétével szerencsétlenül egyházkerületünk területét, mint a tiszai ág. ev. egyházkerület és a debreczeni ág. ev. egyház küldöttei, megragadjuk az alkalmat, hogy Felségednek jobbágyi hódolatunkat bemutatva, magas trónja iránt hűségünket rövid szavakban tolmácsolhassuk. Mint magyarok, méltók akarunk lenni őseinkhez mind a trón iránti hűségben, mind áldozatkészségben, — mint evangélikus protestánsok, hálásak akarunk lenni Felséged iránt, mert tudjuk, hogy sehol sem élveznek hűsorsosaink biztosabb szabadságot és nagyobb jogokat, mint Magyarországon, és hogy Felséged ezen szabadságunknak és jogainknak legfőbb őre és biztosítója. Kérjük Felségedet, tartson meg bennünket magas kegyeiben ezentúl is, és árasztza reánk és egyházunkra magas kegyelmét. És kérjük a Mindenhatót, hogy Felségedet magasztos hivatásában, teljes erőben és egészségben tartsa meg és az emberi kor végső határáig éltesse.“

A király válasza:

„Szívesen találkozom e helyen is egyházuk képviselőivel, mert tudom, hogy csakis a hű ragaszkodás érzelmei vezetik önöket hozzám, s mindenkor örömmel szolgálom, ha ily érzelmek tanúsítása által áthatva látom az ágost. hitvallású evang. egyház híveit azon meggyőződéstől, hogy jóakaratom s oltalmam irányukban változatlan marad. Fogadják egyúttal köszönetemet e hódoló tisztelgésért.“

A törvényhatóságok küldötteinek fogadtatása után következett Dr. Balkányi Miklós, a depr. izr. hitközség nevében mondott beszéde:

„A depr. izraelita hitközség közönsége nevében hódoló tisztelettel, határtalan örömmel és lelkesedéssel üdvözljük Felségedet. Nagy és dicső uralkodásának fényes eredménye, hogy a hazának több mint egy millió izraelita vallású lakosa nemcsak a törvénynél, de a közérzületnél fogva is, teljesen egyenjogositva van, és a többi felekezetű magyar honpolgárokkal együttesen és vállvetve munkálkodhatik a haza felvirágzására. A felséges trón és a haza iránti legodaadóbb szeretet lesz mindenkor életünk vezéreszméje, minden cselekedetünknek kiindulási pontja és végeztelje.“

Tafler Ignác a depr. aut. orthodox izr. hitközség nevében mondott üdvözlő beszéde:

„Mint a debreczeni autonom orthodox izraelita hitközség megbízottjai, a legmelegebb hódolattal batorkodunk a hitközség nevében változhatlan ragaszkodásunkat és tántoríthatlan hűségünket Felségednél, ki mindig orthodox hitközségeinket királyi kegyelmében részesíteni méltóztatott, tolmácsolni. Az élet Ura tartsa meg Felségedet édes hazánk javára és üdvére.

A király együttes válasza:

„Hódolatukat s hűségük biztosítását szívesen fogadom s mindenkor örömmre szolgálnd, ha vallásos intézményeik fejlődése mellett hitsorsosaik kegyelmenre s a törvények által biztosított oltalomra ezentúl is méltók fognak maradni“.

Fogadta még ő Felsége a debreczeni ügyvédi kamara, a közjegyzői kamara s a kereskedelmi és iparkamara küldöttégeit is.

A politikai lapok csaknem egyhangúlag hangsúlyozzák, hogy ő Felsége legszívesebben válaszát az ev. reformátusok küldöttégéhez intézte, míg, főként a róm. katolikus küldöttéghez intézett beszédében bizonyos éllel hangsúlyozza a hűség és a testvéries egyetértés ápolását és a törvények tiszteletét. Ugy magyarázzák a politikai lapok, hogy ezélzás akar ez lenni a most folyó (keresztelési vitákra és utasítás az ezekben követendő irányra.

Érdekes kapcsolatban áll a „Religio“ 21. és 22. számainak két passusa a debreczeni királyfogadással. Minden bővebb kommentár nélkül közöljük e tételeket, csak annyit jegyezvén meg, hogy előzetes dispositiók szerint először az ev. reformátusok küldöttége ment volna a Felség elé, de aztán csak harmadik helyen bocsáttattak oda. Az előzetes hír hatása alatt írta valaki a nevezett lap 21-ik számába a következőket: „Debreczenben az apostoli király kormánya, a melynek élén a katolikus gróf Szapáry Gyula vezérekedik, a királyi audienziák számára oly sorrendet állapított meg, hogy a katolikus vallás képviselőit a református és lutheránus vallás képviselői a király előtt meg fogják előzni, vagyis hogy I. Ferencz József apostoli király ő felsége Debreczenben először a református, másodsor a lutheránus vallást bocsátja maga elé, a katolikus, ősi, avita, minden tekintetben első vallás képviselőt pedig csak harmadik helyen fogja maga előtt látni. Ki csinálta ezt a czeremoniálét: az udvar-e vagy Magyarország belügyminiszteriuma? — nem tudjuk; de azt kénytelenek vagyunk kimondani, hogy a katolika egyház a hitfelekezetek praecedentiáját el nem ismerheti, el nem fogadhatja. Magyarország kormánya tartsa fenn ezt az eljárását akkorra, ha a kath. vallást tönkre tette. De addig, míg az ország többsége a katolikus vallást követi, azt a vallást, a mely ősiségénél fogva is az első, — az apostoli király előtt a vallások közt az elsőség illeti meg. Különben csak rajta! Vexatio dat intellectum. A katholicizmus fölvirágzásának egyik leghathatósabb tényezője — a katolikusok önérzetének szürkálása, a katolikusok boszszantása!“

A 22. szám pedig már a következő jubiláló „Legújabb“-at hozza: „Lapunk zártakor vettük a következő örvendetes táviratot, mely Magyarország katolikusainak nagy megnyugtatóst hozott az iránt, hogy Debreczenben a király nem, — a mint hivatalosan tervezve és néhány nap előtt a lapokban hirdette volt, — 3-ik helyen, az ev. ref. és az ev. ág. felekezet után, hanem ősi szokás szerint első helyen fogadta a katolika egyház tisztelgő képviselőt. Az éber, lelkes debreczeni piebános úrnak, kitől az örömhír származik, az ország színe előtt

mondunk köszönetet megnyugtató táviratáért, melynek szövege ez: „A „Religio“ szerkesztőségének, Budapest, Pálutca 2. — Debreczen, 13/IX. 8 ór. 40. p. — Ő Felsége Debreczenben legelsőnek a római katolikus papságot fogadta. Szakszó prépost“. — Ezzel megtörtént, a miért mult számunk tudósításában feljajdultunk, felszólaltunk. Ő Felsége t. i. elsőnek mélt. és ft. Meszlényi Gyula szatmári püspök urat és a szatmári káptalan képviselőt fogadta. E fogadásnál beszéd nem mondatott. Azután következett a debreczeni róm. kath. klérus“.

Nem azért hoztuk föl e tényt, mintha zavartatni engednők magunkat általa azon örömben, melyet nekünk a koronás király látása okozott, csak azt akarjuk jelezni, hogy imé, ugyanazon virágból mézet és mérget is lehet szívni. Ugyan mit bánthatta volna az a római katolikus egyházat, ha ő Felsége egy nagy református városban etiquette-ből a reformátusok küldöttégét fogadja először?! Ha nem ezt fogadta, ugyan kinek az érdeme ez a vakondak-munka??

Mert arról meg vagyunk győződve, hogy ő Felsége magas lelkülete visszaütésitaná a praecedentiára való ilyen törekvést, a mennyiben ez az ő magas nevével és személyével hozatnék kapcsolatba.

Sok apró érdekes részletet tudnánk még följegyezni ő Felségének városunkban tartózkodásáról, de nincs hozzá terünk. Azt mégis följegyezzük, hogy az egyházker. küldöttek részére a debreczeni ev. ref. egyház állított nagy előzékenységgel és meleg köszönetet érdemlőleg tribune-t a kistemplom mellett. Továbbá fölemlítésre méltó dolog az is, hogy ő Felségének eltávozta után, az általa és kísérete által a város házában használt szobák 20 kr belépti díj mellett fölnyitattak a nagyközönség előtt s az így begyűlt 520 frt összeg a tokaji tűzkárosultaknak adatott. Szépen jellemzi ez a tény azon Debreczen város tanácsát, mely több mint 75,000 frtnyi nagy költséggel fogadta fölséges királyát, kinek ittléte hálás emlékezettel jegyeztetik föl e város krónikás könyvébe és méltó kegyelettel ápoltatik mindnyájunk szívében.

Csiky Lajos.

A ref. tanítók és a zsinat.

III.

De legyen elég az ellenvetésekből. Teljes elismerésünkre jogosultak a tanító urak egyenesen magát a tanítót és annak képzését illető törekvésükért. Hogy tisztességes fizetést akarnak, csak helyeselni lehet. Olyan kenyéren, a melyet, fájdalom, ezidőszerint legtöbb helyen mi adhatunk, tanítani nehezen, megélni is alig lehet. Azt is meg tudom érteni, hogy szolgálati viszonyukat egyházzal, lelkészszel szemben rendezni akarják. Legyen meg ezek kezében az ellenőrzés, de a tanítók se legyenek az egyéni tetszés önkényének kiszolgáltatva. Vallásos, szabadszellemeű, szakképzett tanítókra van szükségünk bennök, nem rabszolgákra, — és jó az, ha ők is épen ezt akarják. Már pedig ezt akarják. Mert mit jelentene egyebet az, hogy képzettségüket emelni és vallásias irányban kiegészíteni törekednek? Nyilt és őszinte szó az, mely elismeri, hogy a tanítóknak jelenlegi képzettsége még kevés s hogy e tekintetben is javításra van szükség. Javításra, különösen az előképzettségre vonatkozólag. Nem négy, de hat gymn. osztály

elvégzését sürgetik s ebben tökéletesen igazuk van. A mostani képezési tanfolyam nehéz épület a négy gymnasialis osztály, vagy — a mi aztán szégyen — a még ezt is pótolható egyéb képzettség gyenge alapjára. Nemes törekvés az is, hogy a lelkészek és tanítók képzettsége közt elhúzódó határvonal minél inkább keskenyebbé váljék. Ez az út az igazi egyenlőség eszménye felé, és ezt fogja eredményezni a tanítók által a képezdén felül elvégezni fogott egy évi gyakorlati theologiai tanfolyam. Mert erről is megemlékeznek munkálatukban. Ők a kis egyházak érdekeire gondolnak vele; én pedig minden lelkészre és tanítóra ki szeretném azt terjeszteni. Kevesellem a lelkészi hatáskör tényleges tartalmát, mely a templomi szolgálatokban és egyházi adminisztrációban határozódik. Nehéznek tartom a versenyt, melyet a népoktatás terén az állammal és a módosabb felekezettel változó szerencsével vívunk. Előttem áll a kis egyházak helyzete is, melyekben két rosszul fizetett behívatalnok nyomorog. Egyesítsünk! azt mondja az egyik párt és létre jönnek a paptanítóságok, hol a papok nem tanítanak. Egyesítsünk! azt mondja a másik párt és létre fognak jönni a pusztai tanítóságok, hol a tanítók nem tartják a gyülekezetet össze. Baj mindakettő, de sem nem érthetetlen, sem nem elkerülhetetlen. Az a lelkész, ki a négy évi hittanszaki tanfolyamot elvégezte, Isten tudja meddig káplánoskodott s ha szerencséje lett volna, fényes jövedelmű állást is nyerhetett volna, nem tekinti igazságosnak a sorsot, mely neki egy paptanítóságot rendelt. A kényszerhelyzetet elfogadta, de tanítani legtöbb esetben nem tanít. A most legtöbbször a lelkészi hatalmaskodás ellen hangolt tanító pedig nem fogja összetartani az idegen nemzetiségek és különböző felekezetek közé ékelt nyáját. Mi lesz itt a kivezető út? A mit a tanítók tervezete is megpendít, a mi egy kissé merésznek látszó tervezet: a papi és tanítói pálya egyesítése.

Az érettségi vizsga után kezdődjék mindakettő s az első két évi folyam foglalja magában a teljes gyakorlati és elméleti paedagogiai tanulmányokat; legyen ez összekötve a gyakorlati lelkészi teendőik ismeretével és végződjen a tanítóképességi vizsgálattal. A nyert oklevél pedig jogositson fel a különböző tanítóságok és egyesített behívatalnoki állomások önálló jogkörrel ellátott betöltésére is. A kik a mélyebb theologiai tudomány felé vonzódnak, ám haladjanak tovább, legyenek az egyház tudósai és bölcsészei, foglalják el a nagyobb lelkészi állomásokat, de az egyházkormányzatban kiváltsága senkinek se legyen. Ilyen módon ha valaki egy kisebb helyen egyesített állomást elfoglal, nem lesz megcsalódva. Hamar jutott olyan önálló hatáskörhöz és tisztességes fizetéshez, melynek kétharmadrészéért a mostani rendszer szerint még sokáig kellett volna küzdeni. A theologiai tudomány mélységeit csak a hivatottak fogják általbuvárolni s nem lesz az, mint eddig, pusztai versenyakadály. A kis egyházak viszont önálló vezetőket kapnak s a pap és tanító között fennálló antagonizmus teljesen eltűnik. A tanítók képzettségi színvonala magasra száll fel s velünk e téren más többé nem versenyezhet.

Van még sok apróság a tanítók előmunkálataiban, melytől kisebb-nagyobb bajaik orvoslását várják. Ilyenek a nyilvános pályázat kizárásával történő választások, próbaévek, papi túlkapás s más ehhez hasonló apró tövisei a tanítói pályának. Ezeket a haladó kor maga is ostromolja, már eddig is megszűntette, vagy biztosan meg fogja szüntetni minden zsinat nélkül is. Attól pedig ne a rendi alkotmány kibővítését, hanem az egyenlő képviseltetés elvének proklamálását követeljék, re-

formátus, nemzeti tantervet és a tanítói képzettségnek, hatáskörnek és fizetésnek szerencsés reformját.

Ferenczy Gyula,
evang. reform. lelkész.

T á r c z a.

A pap, a nő és a gyóntatószék.

(Mutatvány „A pap, a nő és a gyóntatószék“ cz. műből. Chiniquy atya után angolból fordította Révész Mihály.)

X. F E J E Z E T.

Isten kényszeríti a római katolikus egyházat a fülbegyónás irtóztatóságának bevallására.

(Folytatás.)

Halljátok a kérdéseket, melyeket a róm. kath. egyház theologusai által minden paphoz intéz, miután azok nejeiteket és leányaitokat meggyóntatták:

1. „*Nonne inter audiendas confessiones quasdam proposui questiones circa sextum decalogi praeceptum cum intentione libidinosa?*“ (Miroir de Clergé: Papok tükre, 582 lap). „A gyónások hallgatása közben nem buja szándékból vezetettve intéztem-e a hatodik parancsolatot (hetedik a tízparancsolatban) illető kérdéseket?“

Ilyen az az ember, óh anyák és leányok, kinek ti feltárjátok legtitkosabb és legszégyenletesebb tetteiteket. Letérdeltek lábaihoz, belesugjátok füleibe legbensőbb gondolataitokat, vágyaitokat és fertőzött tetteiteket, csak azért, mert egyházatoknak ravaszszággal és álokoskodással sikerült veletek elhíttetni, hogy nincs abban semmi illetlen és semmi veszély; sikerült veletek elhíttetni, hogy azon ember, kit ti lelki vezérül választottatok, és a kibén bíztok, nem is tudna kísértetbe esni, és meg se fertőzethető oly tisztátalan dolgok elbeszélése által. De ugyanezen egyház, valami titokzatos isteni gondviselés folytán a saját maga könyveiben ismerte be a saját maga hazugságait. Akarata ellenére megengedi, hogy mind a nőre, mind a papra tényleges veszedelem forog fenn a gyónásban; hogy akarva, nem akarva, néha mindkettő vigyázatlanságából, veszélyes történetnek egymásnak. A róm. kath. egyház, háborgatva a rossz lelkiismeret által a miatt, hogy megengedi a papnak azon meghitt és titkos beszélgetést oly kényes tárgyak felett, úgy tettei, hogy szemmel tartja a papot, míg a szegény nő annak füleibe önti lelke szennyét; és mihelyt a nő távozik, az egyház kérdezi a papot, hogy a megkívántató kérdések feltevésében indító oka tiszta, szándéka becsületes volt-e? Az egyház közvetlenül ezt kérdezi: „Azon ürügy alatt, hogy segített a nőt gyónásában, nem intéztél-e hozzá bizonyos kérdéseket pusztán saját bujaságodra való tekintetből és azon czélzattal, hogy gonosz hajlandóságodat kielégítsd?“

2. *Nonne munus audiendi confessiones suscipi, aut peregrini ex prava incontinentiae appetentia.* „Vajjon nem úgy mentem-e a gyóntatószékbe és nem azzal a szándékkal hallgattam-e a gyónásokat, hogy aljas szenvedélyem kielégítem?“ (Papok tükre, 582 lap).

Óh ti nők! kik rabszolgákként reszkettek a papok lábainál, ti csodáljátok azon jó (?) papok türelmét és felebaráti szeretetét, kik készek oly sok hosszú és unalmas órát tölteni ve-

letek, a ti titkos bűneitek meggyónását hallgatva; ti alig tudjátok kifejezni hálátokat annyi szívességért és felebaráti szeretetért. De csend, hallgassatok az Isten szavára, ki a róm. kath. egyház által a pap lelkiismeretéhez szól:

„Nem hallgattad a nő gyónását — kérdi az egyház — pusztán azért, hogy ábold, vagy kielégítsd bukott természeted és romlott szíved lappangó szenvedélyeit?”

Jegyezzétek meg jól: nem én, sem a ti vallástoknak valamely ellensége intézi a fenti kérdéseket a ti papjaitokhoz; Isten maga az, a ki az irántatok való szánakozásból és könyörületből kényszeríti egyházatokat ily kérdések tételére, hogy a ti szemeitek megnyilhassanak és hogy ti kiszabadulhassatok a fülbegyónás veszélyes trágárságából, lealázó és lesülyesztő rabszolgaságából. Isten akarata, hogy megszabaduljatok ily nyügtől és sülyedségből. Gyöngéd kegyelemmel gondoskodott az eszközökről, melyekkel kihúzzon benneteket ezen mocsárból, melynek gyónás a neve; hogy széttörje a láncokat, melyek benneteket egy nyomorult és istenkáromló bűnös lábaihoz kötnek, kinek neve gyóntató, ki azon ürügy alatt, hogy képes megbocsátani a bűnöket, a ti Isteneteknek és Üdvözítőiteknek helyét bitorolja! Mert míg ti bűneiteket fülébe suttogjátok, Isten az alatt az egyház által eléggé hallható hangon mondja neki: „Ezen nő gyónását hallgatva, nem indultál bűnös vágyra, a gonosz szenvedély által ösztönözve?”

Nem elég figyelmeztetés ez a fülbegyónás fenyegető veszélye ellen? Képes vagy-e ezek után a biztonság és tisztesség érzetével menni azon paphoz, kire nézve gyónásod tőr lehet s félelme kísértésnek és bukásnak okozója? Ha van benned a tisztességnek vagy szeméremnek csak egy morzsája, képes vagy-e készakarva kitenni magad gyóntatóid tisztátalan vágyainak? Ha van benned valami női méltóság, belényűgödhatsz-e abba, hogy azon ember megismerje legbensőbb gondolataid és vágyaid, leglealázóbb és legtitkosabb tetteid, holott tudod saját egyházad szájából, hogy meglehet, azon embernek nincs is magasabb czélja, gyónásod meghallgatásában, buja kíváncsiságnál, vagy szenvedélyeit izgató bűnös vágyai táplálásánál?

3. „*Nonne ex auditis in confessione occasionem sumpsisti poenitentes utriusque sexus ad peccandum sollicitandi?*“ (Idem, p. 582). „Nem használtam-e fel a gyónás alkalmával hallottakat arra, hogy bármelyik nemű bűnbánómat vétkezésre ösztönözzem?”

Sokat mernék rá tenni, hogy én a legnagyobb megvetést vonnám magamra, ha ily kérdést merészelnék az önök papjaihoz intézni. Valószínűleg czudarnak mondanának, hogy oly szent emberek becsületességét és szeplőtlenségét kétségbe merem vonni. Sőt az is megeshetnék, hogy igyekeznének önök bebizonyítani, hogy papjaik a kérdéses bűnökben egyáltalában nem lélekeznek; hogy oly szégyenletes dolgok a gyóntatószék útján soha nem történtek. S meglehet, hogy önök tagadnák, hogy gyóntatójuk mondott, vagy tett valaha olyat, a mi bűnre vagy az illendőség és szemérem megsértésére vezetett volna.

Szemökbe mondom önöknek, jó hölgyeim, hogy önök nagyon hiszékenyek és hogy önök a legvégzetesebb csalódásban vannak. Az önök egyháza, — Isten kegyelme és intő szava folytán szólva az önök theologusainak lelkiismeretéhez, — maga mondja, hogy komoly és fenyegető veszély van ott, hol önök teljes biztosságban képzelik magukat. Lehet, hogy önök soha nem sejtették a veszélyt, de ott van az a gyóntatószék falain belől; sőt többet mondok, ott lappang az egyenesen az

önök és gyóntatóik szívében. Lehet, hogy a pap még eddig tartóztatta magát a kísértéstől, vagy legalább ezt a külső illedelem korlátai közé szorította: de senkise biztosíthat, hogy ő is nem esik-e kísértetbe, és akkor senki se védheti meg az önök erényét a támadástól, a mi nem példa nélküli dolog. Önök nagyon csalódnak veszedelmes álbiztonságukban. Önök még hozzá az örvény szélén is vigyázatlanok, hol már oly sokan leszédültek a maguk erejében, vagy gyóntatóik eszélyességében és szentségében való vak bizalmok folytán. Az önök egyháza aggodalmaskodik az önök biztossága felett; reszket az önök ártatlansága és tisztasága miatt. Félelmében óva inti a papokat, hogy őrködjének bűnös szenvedélyeik és emberi gyarlóságai felett. Hogy merik hát állítani, hogy önök erősebbek és szentebbek, mint gyóntatóik az egyház szemében? Mért akarják önök minden áron végveszélybe sodorni szüziességüket és a szemérmeket? Miért teszik ki magukat a veszélynek, holott könnyen kikerülhetnék azt? Hogyan lehetnek önök oly meg gondolatlanok, hogy félretéve a józan ész és szemérmeket, szégyen nélkül teszik ki magukat a kísértésnek és ez által magukra vonják az ideiglenes és örökké tartó kárhozatot?

(Vége köv.)

Iskolaügy.

Tanügyi szemle.

(Folytatás.)

A szélesebb látókörű, magasabb tanügyi testületek álláspontját legjobban illusztrálja a tavalyi párisi tanügyi congressus magatartása. E congressus, melyre már föntebb hivatkoztam, a múlt év augusztus havában a párisi világkiállítás alkalmával tartatván, ez évnek nemcsak legkimagaslóbb tanügyi mozzanatát képezte, hanem kiváló fontosságot is nyert az által, hogy az amerikai Egyesült-Államoktól Magyarorszáig majd minden állam tanügye képviselve volt benne. Tanácskozásai kiterjedtek ugyan az összes közoktatás vitás kérdéseire, de legfontosabb elvi megállapodásai épen a középiskolai tanügyet érdeklik. Még a főiskolai sectionnak is az a tanácskozása, mely „a tanulmányok és gradusok nemzetközi egyenértékűségét” tárgyalta, voltakép a középiskolai tanulmányokra vonatkozik. S midőn a congressus jónak látja kimondani azon oklevelek és bizonyítványok nemzetközi egyenértékűségét, melyek a főiskolai tanulmányokra szükséges középiskolai képzettséget igazolják: bár a különböző államok okleveleinek minősítésében a legszelidebb és szabadelvű eljárást ajánlja, de „vannak dolgok, — úgymond az előadó, — melyekre nézve engedményt nem lehet tenni, így például a legjobb akarattal sem lehet irodalmi bacheliernek tekinteni az olyant, a ki nem tanult görögül”. Más szavakkal: a congressus tagjai legjobban akarattal sem ismerhetik el nemzetközi egyenértékűségét az oly gymnasiumi érettségi bizonyítványnak, a mely a görög nyelv és irodalom tanulását nem igazolja. A kongressus középiskolai szakcsoportjának tárgyalásait épen a középiskolák különböző alakjai s ezekben a classicus nyelvek szerepének kérdése vette leginkább igénybe. És a gymnasiumot, vagyis azt a középiskolai típust, melynek alapkövét a latin és görög nyelv és irodalom tanulmányozása képezi, a congressus egyáltalán nem volt hajlandó eredeti jellegéből kivetkőztetni, tananyagának egyik alapelemétől

megfosztani. Túlnyomó többsége azon felfogásnak adott kifejezést, hogy a görög nyelv és irodalomnak nem csak a középiskolai tantárgyak köréből való kizárása, hanem pusztán facultativ tanítása is a classicus műveltség leggazdagabb forrásának, a humanisticus oktatás legtisztább alakjának fölládozása volna. S bár — mint fentebb előadtuk — elismerte a congressus oly középiskolai typos jogosultságát, mely a német reálgymnasiumoknak megfelelően az ókori nyelvek közül csak a latint teszi tanulmány tárgyává, de midőn ezen, Franciaországban idáig nem létező humanisticus latin iskolának szervezeti módja kerül szóba, Michel Bréal, a francia tanügy kitűnő képviselője kétféleképp gondolja az új intézményt létesíthetőnek: vagy a kijelölt elvek alapján ex nihilo megteremteni, vagy a latin nyelvet bevinni valamely modern (a classicus tanulmányokat nem művelő) középiskola tantervébe; de a leghatározottabban ellenzi a harmadik módozatot, t. i. a görög kiküszöbölését oly középiskolák tantervéből, melyek eddigelé a classicus tanulmányoknak mind a két ágát művelték. Szerinte az ilyen műátalakítás az illető intézetek devaluációját, színvonaluk súlyedését eredményezne*). És különös, közoktatásügyi miniszterünk a gymn. görög-tanítás facultativvá tevésénél még erősséget keresett törvényjavaslatának e congressus álláspontjára való hivatkozásában. Igazán, nincs olyan kristályforrás, melyből tiszta és zavaros vizet egyaránt ne lehetne meríteni.

Hogy hazánkban milyen a felsőbb tanügyi körök gondolkozása a középiskolai reorganisatió tárgyában: az a görög nyelv facultativ tanítására hozott törvény előkészítéséből eléggé ismeretes. Közoktatásügyi miniszterünk a múlt évi költségvetési tárgyalás alkalmával ígéretet tesz a képviselőháznak, hogy a görög nyelv középiskolai ügyét s az ezzel kapcsolatos középiskolai reform kérdését tanulmány tárgyává fogja tenni. Véleményadásra hívja tehát fel a kérdésben az országos közoktatási tanácsot, mint legfőbb tanügyi testületet, és a közoktatási tanács nagy többsége határozottan ellene mond a classicus nevelés célba vett megszorításának. Majd a tudomány és tanügy hírnevesebb embereiből enquétet hív össze a görög nyelv ügyében, és ez enquéten a magasabb tudományos testületek, mint a tudományos akadémia, egyetem, műegyetem képviselői érelyesen tiltakoznak a miniszter törekvései ellen; az érettségi vizsgálatokon szereplő kormánybízatosok kijelentik, hogy a görög tanítás nem is olyan eredménytelen, mint híresztelik, sőt a többi tantárgyakkhoz mérve még az eredményesebbekhez tartozik; a budapesti philologiai társaság magvas emlékirat benyújtásával igyekszik letéríteni a minisztert a görög-ellenes actió útjáról: és a miniszter mindezek után — mikor szinte hihetetlennek látszott középiskolai szervezetünk imminens megváltoztatása — az országgyűlés többségére támaszkodva keresztülvitte a görög nyelv facultativ tanítására vonatkozó törvényjavaslatát. Pedig bármily tisztelettel hajlunk is meg képviselőházunk politikai bölcsesége előtt, azt már szervezeténél fogva sem igényelheti, hogy tanügyi belátását is irányadóknak tekintsük. S tanügyi javaslatot az illetékes tanügyi testületek megvitatása és hozzájárulása nélkül nem is volna szabad a törvényhozás elé terjeszteni, ha csak azt nem akarjuk, hogy erőszakolt reformok által minden közoktatásügyi miniszterünk saját ízlésére alakítsa át közoktatásügyünket.

A meghozott törvénynek egész indokolása magán viseli

*) Medvezky Frigyesnek, a congressuson a magyar tanügy képviselőjének közlése alapján.

ez erőszakolt reform jellegét. Hivatkozik a mi sajátos soknyelvűségi viszonyainkra, mintha az a néhány nemzetiségi gymnasium, mely hazánk emlőjén táplálkozik, adná meg az irányt középiskoláink fejlesztésére. Voltaképen pedig Európa egyetlen gymnasiumában sem tanítanak kevesebb nyelvet, mint akár Budapest, akár Debreczen középiskoláiban. Hivatkozik a görög nyelvi tanítás eredménytelenségére, holott a miniszter úrnak saját érettségi biztosai az ellenkezőt állítják. Hivatkozik Németországra, a hol nagy számmal vannak görög nyelv nélküli, u. n. reálgymnasiumok; de felejt, hogy azok ott csak másodrangú középiskolák, melyek küzdenek a létjogért, nálunk pedig az új törvény-inaugurált latin iskola elsőrangú és leglátogatottabb intézmény leendő, a mely mellett a teljes classica irányt képviselő gymnasium csak a theologusok és tanárjelöltek szűk körű intézetévé zsugorodik össze. Hivatkozik a párisi tanügyi congressus álláspontjára, holott annak intentiói — mint az imént kimutattuk — homlokegyenest ellenkeznek a miniszter úr törekvéseivel. Hivatkozik a reálgymnasiumok néptelenségére és a gymnasiumok túltömöttségére, minek folytán — úgymond — az ifjúság egy része oly képzésben részesül, mely jövő életpályájával és társadalmi helyzetével nem áll összhangzásban; de azért nem a reálgymnasiumokat igyekszik latin-humán nevelő intézettel emelni és a magyar nemzet hajlamával összhangzásba hozni, hanem a gymn. tanulmányútat teszi könnyebbé, hogy a reálgymnasiumok ürességét még jobban elősegítse. Különös súlyt fektet azon állításra, hogy az új törvény nem egyéb, mint az 1883-iki XXX-ik t. cz. consequentiája, a mely törvény t. i. szintén megengedte, hogy ha a reálgymnasium végzett növendék a latin nyelvből pótló érettségi vizsgálatot tesz valamely gymnasiumnál, az egyetem jogi és orvosi szakára is felvehető. De a logikai salto mortale azonnal szembeeszkő, mihelyt ez indokolás maga elismeri, hogy az előbbi törvénynek eme kedvezményét „alig néhányan vették igénybe“, s így a mi eddig a legértékesebb kivételek közé tartozott, azt az új törvény állandó normává emeli, s a mi eddig csak néhány, útvesztőre jutott existenciának kisegítésére szolgáló mellékösvény volt, az most ifjúságunk legnagyobb részének széles országútja leendő. Végül hangsúlyozza, hogy e törvény egyáltalán nem akar hadüzenet lenni az ó-classica tanulmányok ellen; csak hogy ezt egyszerűen senki sem hiszi el neki.

(Vége köv.)

Dóczy Imre.

Közügyeink.

Károli Gáspár szobrának leleplezése.

1890. szeptember 14.

Károli Gáspárnak, a teljes biblia első magyar fordítójának emlékére szép ünnepélyt ült a hazai prot. egyház e hó 14-én Gönczön, hova az ország minden vidékéről nagy számmal gyűltek össze a két testvér evangyéliomi egyház vezérlő férfiai és általában véve az érdeklődő egyének, hogy méltóképpen adózzanak az érdemnek s a multnak példájából reményt nyerjenek s erőt merítsenek a jövő küzdelmeihez. A hazai protestáns közönség szobrot emelt Károlinak s a leleplezési ünnepély valóságos örömműnnep volt. Nagy lelkesedés, igazi benső öröm hatotta át minden jelenlevő lelkét. Az ünnepély lefolyásáról tudósítónk a következőkről hozott hírt:

Az egybeseregelt nagy közönség szept. 14-én reggeli 9 óra után a hidas-némethi állomáson érkezett meg, a hol Comáromi László alispán üdvözölte Kun Bertalan püspököt s az összes vendégeket, Abaujmegye és az abauji traktus nevében. A meglehetősen fogadtatást a püspök ékes szavakban megköszönvén, megindult az emberáradat a kocsik felé s a mintegy kétszáz kocsis zsúfolásig megtelt idegenekkel. Elöl hajtatott természetesen a püspökök és főgondnokok, azután a képviselők kiküldöttek és magánosok, vezetve a gönczi lakosokból alakult csinos bandérium által. A város sorompójánál díszes diadalkapu alatt Vécsey orsz. képviselő intézett üdvözlő beszédet a megérkezett vendégekhez, kiknek részéről itt is Kun B. püspök válaszolt. Ezután kiki a részére kijelölt szállásra hajtatott s alig volt hajlék Gönczön, hol több vendég nem volt volna elszállásolva. Valamivel tíz óra után, a parochiára és templom köré egybegyűlt sokaság, ki a templomban, ki azon kívül foglalt helyet. Felzendült a magasztos ének: „Jövel Szentlélek Ur Isten“! A templomi gyülekezet ezután a 74. dicséret két első versét énekelte, mit a sárospataki főiskolai énekhar remek előadású ünnepi éneke követett, melynek elhangzása után Kun Bertalan tiszáninneri püspök emelkedett hangon, lendületes alkalmi imádságot tartott. Erre az abauji traktus énekharának szép, harmonikus ünnepi éneke következett, melynek utóhangjai mellett Kiss Áron szatmári esperes lépett a szószékre. Minden szem rajta csüggött. Már a textus igen hatásos volt, a mennyeiben a szobor alapzatára vésett ígéket vette fel az érdemes ősz esperes alapszövegül, prédikálván Róm. 15, 4 alapján. Az eszmékben, gondolatokban gazdag, kiválóan szép részletekkel teljes ünnepi alkalmi beszéd, különösen individualizáló jellegénél fogva mély hatást tett a gyülekezetre, s egyes hitvallási nyilatkozatai a bűnről, kárhözatról, váltságról s ezzel közvetlenül egybefüggőleg Krisztusról, az örök életről és üdvösségről — mindezek az ígék elhatottak a velők megoszlatásáig; míg másfelől az ősz aggyastyán ifjú lelkes előadása bámulatra ragadott mindenkit. Egyidejűleg a templomon kívül maradt nagy sokaság előtt Novák Lajos baktai lelkész prédikált. A záró ének után az összes jelen voltak a templom udvarán felállított szobor körül foglaltak helyet s itt folyt le a program második fele. A leleplezési ünnepélyt Báró Prónay Dezső ág. hitv. ev. egyetemes felügyelő lelkes és nagy hatású alkalmi beszéddel nyitotta meg. Visszapillantást vetve a háromszázados multra, dicsőítőleg emlékezett meg Károlynak hazafiúi, nemzeti irodalmi és protestáns egyházi érdemeiről, méltatva azt a munkásságot, melyet ama derék férfiú a haza és anyaszentegyház virágzása érdekében kifejtett. Az élénk tetszéssel fogadott beszédre lehullott a lepel a szép kivitelű szoborról s elibünk tárult Károli nemes alakja. A plasticitás és eszmei kifejezés remek. Tisztos tudós papi alakot ábrázol 16. századbéli korhű papi öltönyben, jobb kezében tollat, térdén pedig nyitott bibliát tartva, melynek mélységes titkaiba elmerülve, gondolkozik. Az ünnepi megnyitó beszédre a sárospataki kollégiumi énekhar ünnepi áriája volt a visszhang, mire Szabó J. naprágyi ifjú lelkész Károli életrajzából olvasott fel összefüggő részleteket. Nagy hatást és élénk visszhangot keltett különösen az angol biblia-társulat képviselőjének, dr. Duka Tivadar hazánkfíának üdvözlő beszéde, mely e napokban külön lenyomatban is meg fog jelenni. Kiemelte a szónok az ünnepély nagy jelentőségét s történelmi fontosságát és kifejezést adott a British and Foreign Bible-Society benső rokonszenvének, melylyel a dicső emlékü Károli iránt viseltetik. —

Lelkes szavakban ecsetelte a magyar és angol protestantismus közt fennálló áldásos viszonyt, melynek fennmaradása és szilárdulása bizonyára csakis üdvös lehet. Végül Szász Károly dunamelléki püspök lépett az emelvényre s tartá meg remek zárbeszédét. Jellemezte Károli, mint irodalomtörténelmünk egyik jeles alakját, mint a teljes biblia első magyar fordítóját, mint hazai művelődésünk egyik kiváló úttörőjét, a kötelességteljesítést, állhatatos munka példányképét s buzdítva a szentírás olvasására s szeretetére, emelkedett hangon, lelkes éljenzéstől kísérvé végezte be beszédét. A sárospataki és az abauji egyházmegyei tanítói egyesült énekhar által záradékol előadott himnus fejezte be a program szerint lefolyt szép ünnepélyt.

Jelenvoltak az ünnepélyen első sorban Dr. Duka Tivadar, az angol biblia-terjesztő Társaság választmányi tagja; Millard H. E., ugyanazon Társaságnak Ausztria-magyarországi vezérügynöke.

Az ág. hitv. evang. egyház részéről ott voltak báró Prónay Dezső egyetemes felügyelő, Zelenka Pál püspök, Horváth Sándor és Doleschal budapesti, Baltazar Antal jolsvai, a szepesmerényi és több vidéki lelkész; Poszvek Sándor és Bancsó Lajos soproni, Hörk József, Dr. Szilávik Mátyás, Csengey Gusztáv eperjesi, Pukánszki Béla pozsonyi theol. professorok, Duka ezredes, eperjesi kollégiumi főgondnok és többen.

Erdélyből megjelent Szász Domokos püspök, Nagy László esperes és Hegedűs János nagyenyedi theol. dékán.

Dunántúlról Vályi J. főgondnok, Kiss Gábor, Gergely Károly, Szilágyi József, Német István, Révész Kálmán.

Sokkal népesebben volt a dunamelléki ref. egyházkerület képviselve. Ott voltak Szász Károly püspök és Gróf Tisza Lajos főgondnok élén Sziládi Áron egyházkerületi főjegyző, Cseh Ervin főispán, alsó-baranya-bácsi egyházm. gondnok, Szilassy Aladár egyházker. tanácsbíró, Ádám Kálmán, Tóth János, Baksai Sándor esperesek, Petri Elek, Szóts Farkas, Kenessey Béla theol. professorok, Sánta Béla nagykőrösi főgymn. tanár, Mészáros János kecskeméti, Takács József pándi, Földvári László váczhartyáni, Bernát István drávaszabolcsi, Kátai Endre, Czucz Lajos lelkészek, Dömötör Bertalan és Lajos, Dömök Péter, Dézsi Mihály, Bakó István, Balog György, Keserű Lajos, Varga László, Hamar Andor, Rákosi Jenő és még többen.

Méltóan volt képviselve a tiszántúli egyházkerület is, melynek területéről a legtávolabbi vidékekről is szép számmal gyűltek össze. Kiss Áron szatmári, Dávidházy János debreczeni, Peterdi Károly beregi, Lukács Ödön felső-szabolcsi, Segesvári József nagykárolyi, Szabó Károly bihari espereseken kívül ott voltak Tóth Sámuel egyházker. főjegyző; a debreczeni egyház képviseletében Kiss Albert, Balogh Ferencz, Beke Mihály; a debreczeni főiskolától Erdős József és Dóczi Imre professorok; a nagynevű ünnepelt férfiú szülővárosából Asztalos György lelkész és Kincses István segédlelkész; Izsák Dezső, Gencsi Albert, György Endre, Urai Imre, Tarcsi Károly, Futó Mihály hódmező-vásárhelyi főgymnasiumi igazgató tanár; Szatmárról Tabajdi Lajos, Fésős Endre lelkészek, Keresztesi Sándor ügyész; Vetésről Szarka Boldizsár, Hajdú-Szoboszlórol Soltész László, Husztról Nagy Frigyes, Vásáros-Naményből Kőrösi Pál, Csenger-Bagosról Mártha József, továbbá Mándi Benő, Kallós Péter, Sárközi Ignác, F. Varga Lajos majtisi, Kiss Bertalan keéri, Szikszay Zoltán szigeti, Tóth Lajos, Zámbari Béla badalói, Szilágyi Kálmán, Sáfár Imre, Papp Károly, Kovács Lajos, Elek Dániel, Márton Imre,

Gonda Balázs, Veres János, Szikszai András, Rác Gyula, Vass Mihály, Tolnai Miklós, Korán János és még számosan.

Legnagyobb számmal jelentek meg természetesen a közeli tiszáninneri egyházkerületből. Kun Bertalan püspök élén Bornemisza József, Kopré Ferencz, Nagy Pál esperesek; Darvas báró főispán, Báró Vay Béla, Comáromi László alispán, Vécei Endre, Mocsári Lajos, Meczner Béla, Bernáth Elemér orsz. képviselők, Fejes István sátoralja-ujhelyi, Tóth Dániel miskolci lelkészek; a sárospataki főiskolától Radácsi György theol., Kun Béla jogakadémiai, Molnár Lajos, Maklári Papp Miklós, Szívós Mihály, Buza János főgymn. professorok, Tóth Pál leánynöveldei igazgató, Iván János, Béki Sámuel, Novák Lajos, Gyarmati Sámuel, Zombori Gedő, Debreczeni Bertalan, Novák L., Szabó J., Terhes Pál, Baksai István, Vadászi Pál, Nagy Ignác, Édes Ábrahám, Szalóczy Bertalan, Bodor István, Tóth Lajos, Gecsei Péter, Kónya András, Czinke István, Zitás Bertalan, Futó Sámuel, Bodolai István, és még Gömör, Borsod, Zemplén, Abauj-Torna vármegyékből s a közeli szomszédságból nagy számú egyházi és világi férfiak, tanítók, egyháztanácsosok, sárospataki főiskolai tanuló ifjak s érdeklődő hitsorsosok.

A megállapított sorrend szerint lefolyt ünnepélyesség után délutáni három órakor hatszáz terítékű társas ebédhez telepedett le a nagy sokaság, melynek számára az iskola kertjében egy megfelelő tágas deszkasátor építettet. A harmadik fogás után Kun Bertalan püspök poharat emelt felséges királyunkért, mit az egész asztaltársaság állva hallgatott s kitörő lelkesedéssel megéljenzett. Erre gróf Tisza Lajos állott fel s reflektálva Schlauch nagyváradi püspök minapi beszédére, melylyel az orvosok és természetvizsgálók gyűlését megnyitotta, kifejezést adott abbéli óhajlásának, vajha az evolúció teoriájának hívei közül minél számosabban lennének jelen Gönczön, hogy a lefolyt ünnepély szelleméből is meggyőződést merítenének a felől, hogy a protestantismus nem vergődés, de lélek és élet! A protestantismus elveit valló és követő egyén egyensúlyban van önmagával; hitéért, anyaszentegyházaért tud lelkesedni s kész azt bárminemű ostromok ellenében védelmezni. A protestantismusban élet és erő van; moralis alapelve a szeretet, az a fenséges principium: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat“. Poharat emeli a protestáns szellem fenmaradásáért. A harsány éljenzéssel fogadott toast után Szász Károly püspök emelt szót, a hazai két protestáns felekezet közötti jó egyetértésért és testvéries viszony szilárdulásáért üritvén poharat. Szász Domokos erdélyi püspök nagy figyelemmel hallgatott pohárköszöntőt mondott a két testvér-egyház fő órállóiért, éltetve Vay Miklós és Prónay Dezső bárókat, mire Prónay báró válaszolt, hangoztatva az előbb mondott toastokban kifejezett összetartást és egyesült erővel való haladást. Comáromi László alispán Kun Bertalant és dr. Duka Tivadart s Millard Henry-t, Zombori Gedő Szász Domokost éltette. Beke Mihály tanácsbíró kifejezve a protestáns szellem alkotó s gyarapító ereje iránti bizodalját, Debreczen városa nevében száz forintot tesz le a Károli-alap javára. Megjegyezzük, hogy ugyanezen célra már előbb, a debreczeni ev. ref. egyház szintén száz forintot küldött. Poharat emelt még dr. Duka a magyar protestáns egyház jövőjéért s Kőrösi Pál lelkész ugyanily szellemben. Vidám s kitűnő hangulatban időzött együtt a társaság nagyobb része egész estig, részt vevén a hangversenyben is. Többen azonban az esteli vonattal hazá indultak, a legjobb s legkellemesebb emléket vivén magokkal.

Általában úgy Sárospatakról, hol első ujdonságunk sze-

rint a biblia-revisorok tarták értekezéseket, mint a gönczi ünnepélyről kellemes emlékek váltak meg a jelenváltak s mi úgy látjuk, hogy a magyar protestantismus, nemcsak immár negyedfélszázados multjával, de jelenével is igazolja, hogy nem emberi és földi, de isteni és örök létre hívatott intézmény, élet és igazság, mert alapja, romolhatatlan talpköve a biblia.

Különfélék.

A biblia-revisorok értekezlete Sárospatakon. A Károli-ünnepélyről „Közügyeink“ rovatában részletes tudósítást hozunk. De hiányos volna az a tudósítás, ha annak képesében itt meg nem emlékeznénk arról a fontos mozzanatról is, a mi a Károli-ünnepélynek kiegészítő elemét képezi s a mi Sárospatakon folyt le. Értjük a Károli fordításának revisiójával foglalkozó szakférfiak értekezletét, melyet Szász Károly püspök úr, mint elnök, szept. 12-ére hívott össze Sárospatakra. Jelenváltak a püspök elnöklete alatt Dr. Duka Tivadar, az angol biblia-terjesztő Társaság igazgató-tanácsosa, Millard Henry Eduard, a biblia-társaság osztrák és magyar ügynökkéségének vezetője, Szilády Áron ref. lelkész, egyházker. főjegyző, Petri és Kenessey budapesti, Radácsi sárospataki, Német István pápai, Poszvek Sándor soproni, Erdős debreczeni, Pukánszki pozsonyi, Csengei eperjesi theol. professorok. Sajnálattal nélkülözötte az értekezlet a meg nem jelenhetett Dicsőfi József debreczeni, Limberger István késmárki és Balthazár Antal jolsvai lelkész-revisorokat. Miután elnök a bibliafordítás revisióját illetőleg az idáig történt munka-kiosztásról jelentést tett, Szilády Áron előterjesztése alapján megindult az eszmecsere több fontos kérdésre vonatkozólag, s az értekezlet többek közt kimondta, hogy a fordítás alapjául az 1608-iki hanau biblia szolgáljon, megjegyezvén, hogy a régi írók és fordítók szem előtt tartandók; a helynevek okvetlenül megtartandók és semmi magyarázatot zárjelbe írni nem szabad; a Jehova név mindazokon a helyeken, a hol múlhatlanul meg kell tartani, maradjon meg. Erre nézve dr. Duka közölni fogja a revisorokkal az elnökség útján, az angol biblia-terjesztő Társaságnak e név használatára vonatkozó normatívumát. A közmondásszerűvé vált passusok változatlanul meghagyandók, a conjunctivus modusok korlátozandók; az istennevekre nézve Károli tartandó szem előtt stb. Majd a még ki nem osztott könyvek adattak ki. Ezékiel Német Istvánnak, a Zoltárok 1—24 Szabó Aladár, 25—50 Csengei, 51—80 Pukánszki, 81—109 dr. Keeskeméti, 110—120 Erdős József és 121—150-ig Radácsi György revisoroknak. Ezután a benyújtott munkák osztattak ki superrevisió végett a munkatársak közt. Az értekezletről jegyzőkönyv vétetett fel, mely úgy a jelenlevő, mint a távol volt munkatársaknak megküldetik. A mintegy négy óra hosszú értekezlet után a sárospataki főiskola tanárikara tisztelgett Szász Károly püspök előtt, kit Szinyei G. igazgató szép és meleg szavakkal üdvözölt. Végül a kollégiumi tanárok által az értekezleti tagok részére rendezett társas vacsora következett, mely élénk hangulatban, szellemes felköszöntőkkel fűszerezve folyt le. Másnap délelőtt a jegyzőkönyv hitelesítése után, a szép és gazdag berendezésű szertárakat s a díszes anyakönyvtárt és az igen czélszerű, mintatantermeket szemlélte meg a társaság, mely sok szépet látott, sok tapasztalatot szerezhetett, sok rokonszenvvel találkozott a sárospataki alma mater falai közt.

Debreczeni főiskola. A pótérettségi vizsgálat főiskolánkban f. hó 1—8 napjain folyt le. Az egyházkerület összes főgymnasiumaiból javító és pótló vizsgálatra jelentkezett 30 növendék, kik közül csak 12-en ítéltettek éretteknek. A vizsgálat tehát nagyon magán viselte a javító vizsgálatok jellegét.

A görög nyelv református gymnasiumainkban. A folyó évi XXX. törvénycikk reform. gymnasiumainknak teljesen szabad kezet hagyott a görög nyelv kötelező tanítása, vagy e tantárgyat pótló tanfolyam berendezése tárgyában. Ez alapon a tiszáninneri és dunamelléki egyházkerület ez ügyben semmi intézkedést sem tett, meg minden úgy, mint eddigelé s némely tanintézetüknek a bifurcatió nélkül folytatott ötödik osztályban több növendéke van, mint a közelebbi években. Az erdélyi egyházkerület pedig közgyűlési határozatban mondotta ki, hogy ez isk. évben, a míg t. i. egyetemes konventünk e tekintetben a követendő irányelvet meg nem szabja, tanintézeteiben a görög nyelvet kötelezőleg taníttatja. Ezekkel ellentétben a dunántúli egyházkerület ugyancsak közgyűlésileg intézkedett, hogy gymnasiumainak ötödik osztályában a görög nyelvet helyettesítő tanfolyam már a jelen isk. évben berendezessék, a tiszántúli kerület középiskolái pedig egyházkerületi határozat nélkül maguk rendezkedtek be úgy, hogy ötödik osztályuk növendékei válogathassanak a tanulmányi irányban. A két utóbbi egyházkerület gymnasiumaiból hozzánk jutott adatok érdekes világításba helyezik a görög nyelvi törvény szükségének kérdését s egyszersmind eléggé mutatják, hogy a gyermekeiket taníttató szülék — ha a pályaválasztás nehéz kérdése oly korán fel van vetve — mily kis mértékben mennek a hangos szavú társadalom lármája után. Ez adatok szerint a debreczeni főgymnasiumban az V-ik osztály növendékeinek száma 64, közülök görögöt tanul 47, nem tanul 17; Hódmező-Vásárhely az V-ik osztály létszáma 31, görögöt tanul 22, nem tanul 9; Mezőtúron az V-ik osztály létszáma 22, görögöt tanul 21, nem tanul 1; Békésen az V-ik osztály létszáma 11, görögöt tanul 11, nem tanul 0; Pápán az V-ik osztály létszáma 37, görögöt tanul 23, nem tanul 14; Csurgón az V-ik osztály létszáma 31, görögöt tanul 18, nem tanul 13. A jelentkezések emez aránya aligha igazolja azt a mohó sietséget, melylyel tanintézeteink a konventi intézkedés bevarása nélkül is igyekeznek az államiskolák járószalagát követni s iskolai autonómiánkat önmagok gyengítik, midőn a görög nyelvet pótló tanulmányokra kellő előkészület hiányában tantervet és tankönyveket is a közokt. kormánytól kénytelenek várni. Különb, hogy a miniszter közvetlen felügyelete alatt álló gymnasiumokban is mennyire vált be az új középiskolai törvény intézkedése, arra nézve átveszszük az „Egyetértés“ f. hó 14-iki számából „A gimnáziumi görög nyelv tanítása“ cz. tanügyi egyik hír következő, rendkívül érdekes részletét, elhagyván abból a református gymnasiumokra vonatkozó adatokat, melyek pedig még inkább ellene beszélnek az új törvény által elérni vélt célzatnak. „Az iskolai év megnyitása, — írja az Egyetértés, — azt a meglepetést hozta magával, hogy a nyáron előkészített gimnáziumi tantervmódosítást az iskola kedvezőtlenül fogadta. A nevezett tantervmódosítás az ötödik osztályba lépő tanulóknak bízta a választást, hogy az V—VIII. osztályban a görög nyelvet akarják-e tanulni, melylyel valamennyi egyetemi pályára léphetnek, vagy pedig tanulni kívánják a görög nyelv mellé párhuzamosan beosztott tantárgyakat, melyekkel, ha egyébként a nyolczadik osztályt

bevégezzik, a papi és tanári pályák kivételével szinte léphetnek minden felsőbb pályára. Az ötödik osztályos tanulók választása megtörtént s ez eredmény a tanügyi kormányra csalódást, a közönség nagy részére meglepetést hozott. Adataink a következők:

	V. oszt.		I. oszt. VIII. oszt. I—VIII.		
	görög	nem gör.			
A trencsényi főgimnázium	30	7	60	28	315
A kolozsvári r. k. főgimnáz.	44	0	55	38	380
Az esztergomi r. k. főgimn.	44	0	53	37	341
A szombathelyi főgimnázium	46	2	61	20	331
A losonczi „	15	13	82	15	282
A fehértemplomi „	11	5	45	7	186
Az aradi „	27	10	110	14	396
A nagykanizsai „	27	6	60	25	321
A gyöngyösi nagygimnázium	17	2	60	—	242
A szegedi főgimnázium	36	21	182	41	690
A pozsonyi kir. kath. főgimn.	36	22	96	21	414
A temesvári főgimnázium	48	1	124	41	509
A pécsi kath. „	51	0	60	38	384
A budapesti VII. ker. főgim.	40	23	136	42	655
A soproni kath. főgimnázium	27	0	60	20	281
A felsőlövői nagygimnázium	11	0	33	—	112
A kecskeméti r. k. főgimn.	30	0	60	25	260
A szabadkai közs. „	24	11	120	24	427
A n.-szombati érs. „	50	2	78	38	405
Az ujvidéki kir. kath. „	11	18	50	13	214
A s.-ujh. nagygimnázium	13	8	60	—	206
Az egri kath. „	53	7	60	31	400
A nagybecskerekéi „	21	3	65	10	238
A kassai „	42	11	85	39	433
A pozsonyi ág. hitv. „	42	12	49	30	319
A kalocsai „	56	0	120	34	487
A rimaszombati „	12	10	54	12	245
A budapesti V. ker. „	30	20	129	41	586
A győri főgimnázium	46	14	109	27	437

Összesen: 940 228 2318 721 10,492“.

Ha már ezen számokat megtekintjük s látjuk, hogy valamennyi felsorolt gymnasiumban sokkal nagyobb a görög nyelvet tanulók, mint az azt nem tanulók száma, hogy ez így van még a budapesti VII. ker., u. n. „zsidógymnasiumban“ is; ha még a fentebbi adatokhoz pótlólag közöljük, hogy a budapesti tanárképezde mellett fennálló, közvetlenül a miniszter felügyelete alá helyezett „mintagymnasium“ növendékei is egytől-egyig jelentkeztek a görög nyelv hallgatására: kénytelenek vagyunk kimondani, hogy a görög nyelv ellenesei legkevésbé sem lehetnek meglepedve az első év eredményével.

Egyházmegyei közgyűlés. A n.-károlyi ev. ref. egyházmegye f. hó 10-én M.-Szalkán tartá meg őszi közgyűlését. Az érdekes tárgyakban gazdag gyűlésről közelebbi részletes tudósítást hozunk.

Paptársainkhoz. Teljes tisztelettel értesítjük a Budapesten tartandó országos papi értekezletre jönni szándékozó paptársainkat, miszerint az ismerkedési estély szept. 29-én este 8 órakor leendő a „Fehérló“ szállodában a Kerepesi úton. E szállodában lesz a központi iroda is (Miklós Márton n.-károlyi ügyvéd úr szobája), hol az értekezletre jövők méltóztassanak neveiket bejegyeztetni. A központi irodában adatnak ki a szavazó lapok is az értekezleti tagoknak, melyek egyszersmind igazoló jegyekül is szolgálnak a másnap eszközlendő választá-

sok megejtésénél s a gyűlésterembe való bemenetelnél. E tudósítás kapcsán a legnagyobb tisztelettel meghívjuk ez országos értekezletre kivétel nélkül minden paptársainkat s egyházas érületű prot. világi urainkat! A szervező bizottság.

Károli-émlékkönyv. Ily cím alatt jelent meg a Magy. Prot. Irod. Társaság kiadványai sorában egy 197 lapra terjedő mű, mely a múlt vasárnap lefolyt Károli-ünnepély egyik értékes emlékjele akar és fog is lenni. A könyv tartalma következő: egy lendületes szép óda Szász Károlytól; Károli Gáspár életrajza H. Kiss Kálmántól, melyben az író teljesen fölhasználja mindazon adatokat, melyek Károlira vonatkoznak, belőlök az ő életképe összeállítható; Károli Gáspár küzdelme a szentháromság tana védelmében Egri Lukács ellen, egy nagy gonddal, lelkiösmeretes forrástanulmányval írt munka id. Kiss Árontól; a visolyi biblia nyelve Csontos Józseftől s végre Károli G. szobrának története Fűzy Jánostól. A kötetben 4 illusztráció van: a Károli-szobor, a gönczi templom, Rákóczi Zsigmond és Schwendi Lázár arcképe. E kiadványt a Társaság tagjai illetmény gyanánt kapják; könyvárusi úton 1 frt 20 kron szerezhető meg. Itt említjük föl, hogy egyházi lapjaink a múlt héten nagyon sokat foglalkoztak — a mi nagyon természetes és nagyon helyes dolog — Károli G. emlékezetével. A Sárospataki Lapok egész 37-ik száma, s ebben még a vegyes közlemények is Károlira vonatkoznak.

Halálozás. Kiskarándi, nagyvárad Nánássy Imre, Debreczen szab. kir. város nyugalmazott tisztviselője folyó hó 13-án reggeli 7 órakor élte 74-ik évében több heti súlyos szenvedés után esendesen elhunyt. Hült tetemei folyó hó 15-én délután 2 órakor az ev. ref. egyház szertartása szerinti rövid ima után a mező-telki sírkertben örök nyugalomra tétettek. — Az elhunytban Nánássy Imre m.-telki lelkész édes atyját, Elek Ferencz m.-túri tanár pedig ipát gyászolja. Rajtok kívül 5 leány, egy meny, egy vő és 5 unoka áldja az elhunyt jó atya emlékét. Béke elfáradtan kidőlt kereszttyén társunk poraira!

Végző a vallástanítási kézikönyvek című cikkhez. Mélyen tisztelt Szerkesztő úr! Nagybányán, 1890. augusztus hó 23. Nem volt szándékom többé e tárgyhoz hozzászólni, mert e becses lapja 32. számában közétett nyilatkozatom után — miután czélem elérését jeleztem — annak szükségét magamra nézve többé fenforogni nem láttam. Minthogy azonban a 32. és 33. számok csak ma jutottak kezeimhez és azokban egyrésztől nagy megütközésemre a nyilvánosság előtt úgy van oda állítva a dolog, mintha én egyedül a fiamra vonatkozható dolgot általánosan híresztelnék és másrésztől a leírt vallástanítási módszer helyességére nézve tőlem felelet kéretik, vagyok bátor még egyszer alkalmatlankodni és kérni a mélyen tisztelt Szerkesztő urat, miszerint az igazság érdekében méltóztatnék e levelemet közzétenni, kijelentvén, miszerint ez által csupán a reputációmon, előttem meg nem magyarázható okból ejtett csorbát szerény módon, úgy, a hogy azt a körülmények megengedik, — a t. író urak iránti nagyrabecsülésemen mitsem változtatva, — akarom kiköszörülni. Fiam a káplán úr rendes előadásaira, annak szíves engedelmeivel és az előjárók köszönettel vett szíves elnézéséből, a községi iskolába bejárt magántanuló volt, ki a többi első osztályú gyermekekkel a Kovács Lajos Bibliai Történetek-ből emlé-

zés útján tanult és bár e könyvet részére megvettem, abból csak az első osztályúak részére előadott tananyagot olvasgattam olykor előttem, olvasási gyakorlat czéljából, a vallás-tanításba én másképp nem akartam befolytani, mert azt akartam, hogy a gyermek az iskolában előadottakat segélyem nélkül tudja, a második osztály pensumából meg én sohasem tanítottam még olvasgatás útján sem. A rendes nyilvános vizsgálatban is részt vett, és a rendes tanulókkal felelt az említett „Bibliai Történetek“-ből ő is úgy, a mint leírtam már. Azt a káplán úr sem tagadhatja, hogy tankönyvül ezt használta a tanév háromnegyed részében. Másrésztől meg a módszer helyességére nézve egyéni véleményemet abban összpontosítom: hogy ha a leírt módszer tényleges alkalmazását keresztülvive hallani fogom saját füleimmel, akkor első leszek, ki e helyes és előírás szerinti kötelességszerű nevelési módszer alkalmazásán megnyugodva, a legjobban fogok örülni. Kovács Elek, m. kir. erdőszámtiszt.

Szerk. posta. B. I. M.-C s á t h. Szegény Cs. D. nekrológját vettem s közelebb ki is adom. — P. L. V.-A t y a. Pár szó stb. cikkére jövő számban sor kerül. — Bíráló. A lefolyt ünnepély rendezetlen voltáról mindenki panaszkodik, de ne rontsuk el a hiányok részletes mutogatásával a jó hatást, melyet annak benső szelleme, lelke mindnyájunkra tett. Engedelmeivel nem adjuk ki. Hát az meg, a jó Isten szerelmeért, mit tartozik a mi lapunk olvasóira, hogy a „Közpapok Lapja“, három számon át a polenai ásványvízről közöl hírdetést?! Régi dolog, mindenki tudja, hogy azon jó urak egy egyházi lap szerkesztésének abc-jét sem értik.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉS.

Pályázat

a h.-bőszörményi ev. ref. VI osztályú gymnasiumban az üresedésbe jövő, lehetőleg a jövő hóban, de legkésőbbben a most kezdődő tanév első harmadának végeztével elfoglalandó tanári állomásra, melyhez a mennyiség- és rajzoló mértan tanítása van kötve.

Javadalom 800 frt és 100 frt lakbér.

A megválasztott tanár ha oklevéllel bír, egy évi sikeres próbaidő, — ha pedig oklevele nincs, a törvényben meghatározott határidő alatt megszerzendő oklevél bemutatása után fog állandósíttatni, s a tiszántúli ref. középisk. tanári nyug- és gyámintézet jogosult s kötelezett tagja leend.

Kellőleg felszerelt pályázati kérvények f. évi október 5-ik napjáig küldendők alólírotthoz.

H.-Bőszörmény, 1890. szept. 8.

Somossy Béla,
főgondnok.

2—2